

та на навчання зміниться: будуть діяти гнучкі терміни подання заявок та зміняться кваліфікаційні вимоги до студентів. Поїздки на великі відстані частково замінять телеконференції.

Список бібліографічних посилань

1. The Impact of COVID-19 on Nigher Education around the World // International Association of Universities : сайт. URL: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf (дата звернення: 08.02.2021).
2. COVID-19 and the education sector // International Labor Organization : сайт. URL: https://www.ilo.org/sector/Resources/publications/WCMS_742025/lang-en/index.htm (дата звернення: 08.02.2021).
3. COVID-19: Higher Education challenges and responses // International Association of Universities : сайт. URL: <https://www.iau-aiu.net/COVID-19-Higher-Education-challenges-and-responses#SURVEYREPORTS> (дата звернення: 08.02.2021).

УДК [657+346]:614.46

Оксана Володимирівна ПИСАРЧУК,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6674-9223>;*

Анастасія Володимирівна МАРACHEVСЬКА,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4119-6113>*

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Розвиток соціально-економічних систем країн світу знаходиться під впливом значної кількості чинників різної природи, водночас підпорядковуються певним тенденціям та закономірностям. В економічній торії виділяють так звані технологічні уклади. Це структуровані періоди часу розвитку економічних взаємовідносин, в період якого можна виділити домінування відповідного технологічного аспекту, як основу рушійної сили розвитку економіки. В свою чергу, все це призвело до виділення країн, які займають лідируючі позиції за рівнем соціально-економічного розвитку, темпами розвитку економік, їх потенціалом. В світі

сформувався певний стійкий уклад як щодо соціально-економічних, геополітичних міжнародних відносин між країнами, так і відповідні соціально-економічні відносини всередині кожної країни.

Однак, незалежно від соціально-економічного рівня розвитку країни, територіального розташування, у всьому світі новим викликом постала пандемія короно вірусної хвороби COVID-19. Спалах нового захворювання з непередбачуваною динамікою розвитку, невизначеною природою та дуже високими темпами розповсюдження, несистемною реакцією кожної індивідуальної особи на зазначену інфекцію, та доволі високим рівнем смертності, все це обумовило прийняття рішення Всесвітньою організацією охорони здоров'я в березня 2020 року щодо оголошення пандемії, спричиненої новою короно вірусною хворобою COVID-19. Всесвітня організація охорони здоров'я закликала всі країни максимально швидко спрямувати всі доступні ресурси на боротьбу з новим всесвітнім викликом.

Широкомасштабні заходи, які було запроваджено в різних країнах світу, в тому числі й в Україні, та спрямовані на боротьбу із захворюванням призвели до значних економічних наслідків від зниження макроекономічних показників країни до глибокої економічної кризи. Відбулось значне зниження економічної активності в усіх сферах господарської діяльності, в деяких сферах майже до нульового рівня. За даними, які були висвітлені у Всесвітньому економічному звіті ООН [1], світова економіка в 2020 році зазнала скорочення на 4,3 відсотки. Для порівняння, таке стрімке падіння більше ніж в два з половиною рази перевищило темпи падіння рівня економіки під час глобальної фінансової кризи 2009 року. Крім того, на Всесвітньому економічному форумі в Давосі [2] цьогорічну кризу, яка була спричинена пандемією, було визнано найбільш значною економічною кризою за останні майже сто років.

На сьогодні, в умовах глобалізації, економіки країн світу мають тісний зв'язок одна з одною. Різке зменшення або зупинення будь-яких бізнес-процесів або взаємовідносин в одній сфері, дуже швидко відбивається на порушенні взаємовідносин в інших сферах соціально-економічного розвитку, як в масштабах країни так і на міждержавному рівні.

Однією з особливих характеристик сучасної економічної кризи, спричиненої пандемією короно вірусної інфекції COVID-19, є те, що кризові явища охопили всі сфери та галузі економіки. Запобіжні заходи та заходи боротьби були спрямовано на впровадження обмежень щодо переміщення та фізичних контактів між людьми. Відповідно, такі заходи обумовили загострення кризових процесів в сфері трудових взаємовідносинах та на ринку праці. Дані Міжнародної організації праці (МОП) ILOSTAT [3] свідчать, що в світі 93 % працівників мешкають в країнах, де запроваджено обмеження внаслідок COVID-19 різного ступеня жорсткості, пов'язані з обмеженнями на робочому місці. Різні форми закриття робочих місць, впровадження секторальних, часових та інших обмежень призвели до втрат

робочого часу в 2020 році у порівнянні з ІВкварталом 2019 р. 8,8%, що становить еквівалент 255 млн. робочих місць з повною зайнятістю.

Серед факторів, які чинили вплив на таке значне скорочення, окрім обмежувальних заходів, можемо виділити низький рівень готовності суб'єктів господарювання до застосування різних форм взаємодії з працівниками, в тому числі використання дистанційних форм роботи. На основі даних Eurostat Statistics explained [4] авторами було проведено дослідження щодо використання дистанційної роботи в різних країнах світу до пандемії, станом на 2019 рік. На рис 1 представлено частка працівників у %, які працювали дистанційно або з використанням дистанційної форми за різними країнами світу до початку пандемії, а також наведено середнє значення з країнами Європейського Союзу, яке становить лише 5,4% від загальної кількості працюючих. Крім того, слід зазначити, що у Сполучених штатах Америки станом на 2019 рік лише біля 7 % працівників працювали дистанційно.

Результати аналізу свідчать, що, в цілому, дуже незначна частка суб'єктів господарювання та працівників використовували таку форму роботи, як дистанційна. Доволі широкий перелік країн, де цей показник не перевищує 3%.

Це свідчить про те, що до початку пандемії, переважна більшість суб'єктів господарювання виявилась неготова до оперативного переходу на новий формат взаємодії з працівниками, до нової форми організації роботи. Це, в свою чергу, чинило вплив на різке зростання негативного показника втрат часу, зменшення доходів, зниження економічної активності та загострення економічної кризи в усіх країнах світу.

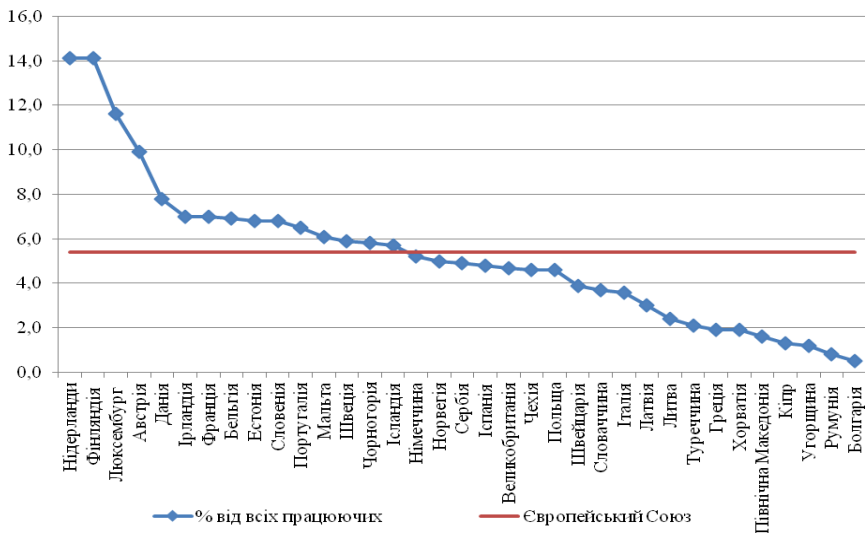

Рис 1 Частка працівників, які працювали дистанційно в період до пандемії COVID-19, станом на 2019 р., %

Нажаль, Україна не стала виключенням з цієї тенденції. В Україні, як і в цілому світі, було запроваджено заходи по протидії розповсюдженню корона вірусної інфекції COVID-19. Такі заходи призвели до значних змін в роботі всіх галузей економіки, в тому числі до зміни трудових взаємовідносин. Введення обмежень щодо переміщення осіб, обмежень щодо режиму, формату роботи підприємств, установ та організацій і, навіть, цілих сфер діяльності, обумовили необхідність впровадження змін в організації роботи з працівниками.

З одного боку, падіння економіки, зменшення та зупинення зовнішньо-економічних та зовнішньоторговельних операцій, порушення договірних зобов'язань між контрагентами, падіння економічної активності призводить до падіння доходів суб'єктів господарювання.

Запровадження локдаунів також призвело до зниження економічної активності, призупинення значної кількості ланцюгів економічних взаємовідносин, і, відповідно до стрімкого зростання витратної складової в діяльності суб'єктів господарювання. Базові принципи законів ринкової економіки визначають, що діяльність суб'єктів господарювання спрямована на отримання прибутку, а також передбачають сукупність інструментарію управління діяльністю, в тому числі управління витратами. Оскільки за всіма сферами економічної діяльності в Україні спостерігалось падіння доходів, то суб'єкти господарювання вимушені зменшувати витрати діяльності. З метою забезпечення можливості подальшого функціонування, серед напрямків оптимізаційних заходів, в умовах падіння економіки, можна виділити зниження обсягів діяльності, а також зменшення витратної складової на оплату праці. За офіційними даними [5] було проведено аналіз щодо зміни рівня середньої заробітної плати в Україні протягом 2020 року (рис 2).

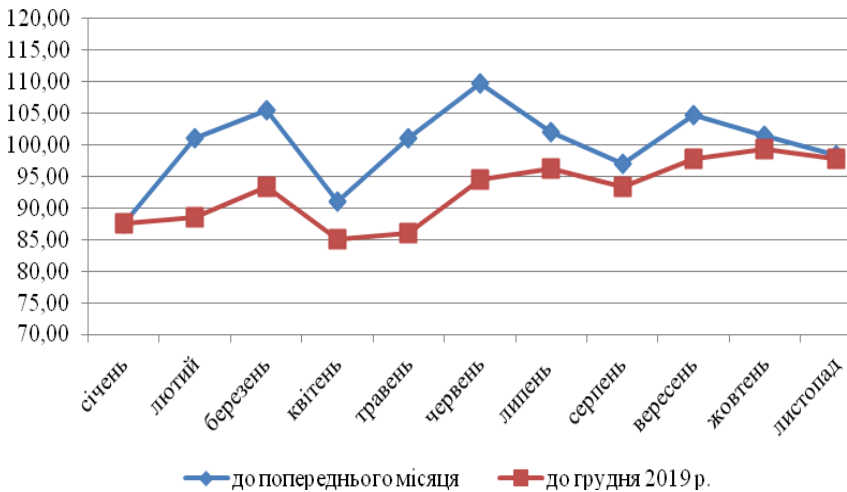

Рис 2 Динаміка зміни індексів середньої заробітної плати в Україні в 2020 році.

Результати проведеного дослідження показали, що в 2020 році рівень середньої заробітної плати за місяцями в Україні не перевищив рівня середньої заробітної плати, яка була зафіксована в грудні 2019 р. Динаміка коливання індексів подана на рис 2. Тенденція щодо значного зниження трудових доходів спостерігалась в країнах світу [3]. За оцінкою МОТ рівень трудових доходів в світі знизився на 8,3 %.

Соціально-економічне становище, яке склалося, обумовлює появу нових форматів взаємовідносин між працівниками та роботодавцями. Відповідно, виникає об'єктивна необхідність передчасної розробки та формування механізмів такої взаємодії. Розробка системи заходів, процедур, регламентів такої взаємодії необхідна на мікро-, макро- та міждержавних рівнях. Унормування потребує сукупність нормативно-правової бази, інструктивно-методичної бази, а також локальні системи інформаційних потоків.

За результатами проведеного дослідження авторами було виділено сукупність проблем за кількома групами. По перше, це проблеми, які необхідно та доцільно вирішити на рівні кожного окремого суб'єкту господарювання, з метою збільшення ступеню готовності такого суб'єкта до оперативного реагування на можливі соціально-економічні виклики та обмеження, зниження ризиків стабільності функціонування, створення умов для прогнозованості діяльності. По-друге, це група проблем щодо нормативно-правового регулювання питань організації дистанційної форми роботи, а також питань обліку робочого часу, результатів виконання функціональних обов'язків або виробничого завдання, тощо. По-третє, це питання технічно-технологічного розвитку, поширення застосування хмарних технологій. Четверта група проблем пов'язана з геополітичними та економічними взаємовідносинами між країнами та об'єднаннями країн.

Узагальнюючи результати дослідження, серед зазначеної сукупності проблем вважаємо за необхідне акцентувати увагу на наступному.

Внесення змін до Кодексу законів про працю України потребує приведення у відповідність інших нормативно-правових та інструктивних документів різних рівнів. Організація обліково-контрольних процедур суб'єктом господарської діяльності щодо обліку оплати праці, повинно одночасно забезпечувати інтереси всіх сторін, а саме, потреби роботодавця, власників, інвесторів, а також представників держави в особі фіскально-контролюючих органів. Серед шляхів вирішення неузгоджених питань, а також питань, які можуть викликати певні протиріччя або різні тлумачення, виходячи з діючої законодавчої бази України, авторами було виділено наступне.

Запровадження в діяльність суб'єкту господарювання гнучкого режиму робочого часу із застосуванням дистанційної та надомної форми організації роботи, відобразивши таку можливість в обліковій політиці. Розробка регламенту обліку та контролю робочого часу та виконаної роботи для категорій працівників, які працюють поза межами роботодавця.

Забезпечення своєчасного оформлення працівників, проведення коректних розрахунків щодо оплати праці, і, відповідно, сплати податкових зобов'язань в повному обсязі, а також обґрунтування таких розрахунків. Документального доведення фактів виконання або невиконання робіт працівниками, і відповідно її оплати. В умовах пандемії COVID-19 в трудових відносинах виникло поняття «самоізоляції», причому вона може передбачати як можливість, так і неможливість, в повному обсязі дистанційно виконувати роботу, відповідно, необхідно регламентувати алгоритм дій у разі виникнення таких ситуацій, з урахуванням дотримання соціальних гарантій. Питання щодо можливості компенсації витрат, які несе працівник при роботі поза межами території роботодавця. Ці проблеми потребують обліково-контрольного регламентування, в тому числі через інструментарій облікової політики.

Список бібліографічних посилань

1. Новини ООН Мирова економіка після пандемії: ООН призиває к глобальній консолідації // Новини ООН : офіц. сайт. 25.01.2021. URL: <https://news.un.org/ru/story/2021/01/1395082> (дата звернення: 30.01.2021).
2. In Davos speech, UN chief highlights private sector role in pandemic recovery // UN News : сайт. 25.01.2021. URL: <https://news.un.org/en/story/2021/011082862> (дата звернення: 30.01.2021).
4. Statistics on unemployment and supplementary measures of labour underutilization // International Labour Organization : сайт. URL: <https://ilostat.ilo.org/topics/unemployment-and-labour-underutilization/> (дата звернення: 03.02.2021).
5. Labour market // Eurostat : сайт. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Labour_market (дата звернення: 03.02.2021).
6. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.02.2021).

УДК 334.77:614.192:330

Мурат Абдикасович САДИКОВ,

доктор економічних наук, професор,

викладач кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету

внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1249-2359>

НАСЛІДКИ COVID-19 ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Скорочення частки продукції АПК в структурі ВВП національної економіки призведе до збільшення дефіциту бюджету, і як наслідок до погіршення життєвого рівня населення.